

**Blaise Pascal:**  
*Három beszéd az előkelők állapotáról<sup>1</sup>*

Első beszéd

Annak érdekében, hogy megértse saját igaz állapotát, tekintse azt az alábbi képhez hasonlóknak.

Egy embert a vihar egy ismeretlen szigetre sodor, amelynek lakosai hiába keresik elveszett királyukat; és mivel testre és arcra nagyon hasonlít e királyhoz, azt hiszik, ő a király, és e tisztségében az egész nép elismeri. Hirtelen nem tudja, hogyan reagáljon, ám végül elhatározza, hogy enged jó szerencséjének. Elfogadja mindazt a hódolatot, amit iránta tanúsítanak, és hagyja, hogy királyként bánjanak vele.

Mivel azonban nem tudja feledni természetes állapotát, a sok tiszteletet fogadva arra gondol, hogy nem ő a király, akit a nép keresett, és hogy e királyság nem az övé. Így két gondolat jár egyszerre a fejében: az egyik szerint királyként cselekszik, a másik szerint elismeri igazi állapotát, s tudja, hogy csupán a véletlennek köszönhetően van azon a helyen, ahol van. Ez utóbbi gondolatot rejtve tartja, míg az első nyilvánvalóvá teszi. A néphez az első szerint viszonyul, míg önmagához a második alapján.

Őn se képzelje kisebb véletlennek azt, hogy öné mindaz a gazdagság, amelynek ura és birtokosa, mint azt, ahogy ez az ember királlyá lett. Saját maga és saját természete alapján egyáltalán nincsen hozzá joga, miként neki sincs joga a királysághoz; és nemcsak az végtelen számú véletlen esemény műve, hogy ön egy herceg fiaként született e világra, hanem az is, hogy egyáltalán a világra született. Az ön születése egy házasságtól, vagy még inkább az összes házasságtól függ, amit az ön felmenői egymással kötöttek. De mitől függenek e házasságok? Egy véletlen látogatástól, egy komolytalan megszólalástól, számtalan előre nem látható körülménytől.

---

<sup>1</sup> A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Blaise Pascal: *Œuvres complètes III, Œuvres diverses (1657-1662)*, éd. Jean Mesnard, Paris, Desclée de Brouwer, 1992, 1013-1034. A fordító köszönetet mond a Budapesti Francia Intézetnek és a Tempus közalapítványnak, akiknek a kutatói ösztöndíj-támogatása lehetővé tette a fordítás véglegesítését 2024. novemberében.

Őn azt válaszolja erre, hogy gazdagsága az őseitől származik; de hát nem megannyi véletlen folytán jutottak-e hozzá és tartották-e meg ősei ezt a vagyont? Azt is képzelheti, hogy valamilyen természeti törvény biztosította, hogy e javak az őseitől önre szálljanak. Ez azonban nem igaz. Ez a törvényes rend csupán a törvényhozók akaratán alapul, akiknek jó okuk volt erre, de e törvények egyike sem abból a természetes jogból ered, amit ön e dolgok fölött gyakorol. Ha nekik az a rendelkezés látszott volna jónak, hogy e javak visszaszálljanak az államra az atyák halálát követően, miután életükben birtokolták őket, akkor önnek semmi alapja sem volna rá, hogy ezt felpanaszolja.

Így tehát egyetlen jogcím sem természetes, amely alapján ön a javait birtokolja, hanem mind emberi képződmény. Ha másfajta elképzelés születik azok fejében, akik e törvényeket hozták, az szegénnyé tette volna önt; és csak annak köszönhetően kerül ön e javak birtokába, hogy az ön születését okozó véletlenek összejátszottak az ön számára kedvező törvényeket szülő képzelgésekkel.

Nem azt akarom állítani ezzel, hogy saját javai nem törvényes módon tartoznak önhöz, és hogy bárkinek jogában állna megfosztania önt ezektől; mivel Isten, aki mindennek ura, megengedte a társadalmaknak, hogy törvényeket hozzanak a javak szétosztására; és így, ha már egyszer elfogadták e törvényeket, igazságtalan azokat megszegni. Ez különbözteti meg önt kis mértékben attól az embertől, aki egyedül a nép tévedése folytán birtokolja a királyságot; hiszen Isten ezt nem engedélyezné, és kötelezné őt arra, hogy lemondjon róla, miközben az ön birtokát engedélyezi. Abban azonban teljesen azonosak, hogy az a jog, amellyel ön rendelkezik és az, amely őt királlyá teszi, éppúgy nem alapul semmilyen belső érdemen, amely méltóvá tenne a birtoklásra. Az ön lelke és teste egyaránt közömbösek egy hajós vagy egy herceg állapota iránt, és semmilyen természetes kötelék nem kapcsolja inkább az egyik, mint a másik állapothoz őket.

Mi következik mindebből? Hogy ugyanúgy, mint ennek az embernek, önnek két gondolata kell legyen, és hogy amikor külsőleg rangjuk szerint bánik az emberekkel, egy rejtettebb de igazabb gondolat alapján el kell ismernie, hogy önt természeténél fogva semmi nem emeli föléjük. Még ha a nyilvános gondolata az emberek közössége fölé emeli is önt, a másik gondolata alacsonyítsa le, és tartsa önt minden emberrel tökéletes egyenlőségben, mert ez az ön természetes állapota.

A nép, aki csodálja önt, talán nem ismeri e titkot. Azt hiszi, hogy a nemeség valóságos nagyság, és szinte úgy tekint az előkelőkre, mintha azoknak más volna a természetük, mint nekik. Ha úgy tetszik önnek, hagyja meg őket e tévedésükben, de ne éljen vissza arcátlanul ezzel az emelkedettséggel, és főként ne ismerje félre saját magát azt gondolván, hogy az ön léte a többiekéhez képest valami magasabb rendűt hordoz.

Hogyan ítélné arról az emberről, aki, miközben a nép tévedésének köszönheti királyságát, annyira megfélekezne természetes állapotáról, hogy azt képzelné magáról, a királyság megilleti, kiérdemelte és joggal birtokolja azt? Elcsodálkozna ostobaságán és örültségén. De vajon kevésbé ostobák és örültek-e azok a nemesemberek, akik természetes állapotuk oly különös feledésében élnek?

Milyen fontos beállítódás ez! Mert az előkelők minden túlkapása, minden erőszakos cselekedete és minden hívsága abból ered, hogy nem ismerik, kik is ők valójában. Hiszen nehezen tudnának arcátlanul bánni másokkal azok, akik bensőleg egyenlőnek tekintik magukat minden emberrel, és akiknek meggyőződése, hogy semmivel sem érdemelték ki azokat a kis előnyöket, amelyekben Isten részesíti őket a többi emberhez képest. Ehhez el kell felednünk önmagunkat, és azt képzelni, van valamilyen valóságos kiválóságunk, ami föléjük emel; ebben áll tehát az az illúzió, amit megpróbálok feltárni ön előtt.

## Második beszéd

Helyesnek tűnik, Uram, hogy tudja, mi az, ami önnek jár, mégpedig azért, hogy ne tartson igényt az emberektől olyanra, ami nem illeti meg önt, ez ugyanis nyilvánvaló igazságtalanság; és mégis nagyon jellemző mindazokra, akik ön-höz hasonló állapotban vannak, mert teljesen tudatlanok állapotuk természetét illetően.

A világon az előkelőségeknek két fajtája létezik: az intézményes és a természetes előkelőség. Az intézményes előkelőségek az emberek akaratától függenek, akik azt hitték, okkal ismernek el bizonyos állapotokat és rendelnek hozzá bizonyos tiszteletet. A méltóságok és a nemesség e fajtából való. Az egyik országban a nemeseket tisztelik, a másokban azokat, akik nem rendelkeznek nemesi ranggal, ebben a legidősebb gyermekeket, a másokban a legfiatalabbakat. Hogy miért van ez így? Mert így tetszett az embereknek. A választás közömbös volt az intézmény bevezetése előtt, utána azonban már igazsággossá vált, mivel igazságtalan felforgatni a fennálló intézményt.

A természetes előkelőségek ezzel szemben függetlenek az emberi képzelgéstől, mivel a test és a lélek valós és hatékony minőségein alapulnak, amelyek ezt vagy azt tiszteletreméltóbbá teszik, miként a tudományokat, az elme világgosságát, az erényt, az egészséget vagy a testi erőt.

E két előkelőség közül az egyiknek is és a másiknak is tartozunk valamivel, ám különböző természetűek lévén különböző tiszteletet érdemelnek. Az intézményes előkelőségeknek intézményes tisztelettel tartozunk, azaz bizonyos külső ceremó-

niákkal, amelyeknek, mindazonáltal, az ésszerűség alapján ki kell egészülniük e rend igazságosságának belső elismerésével, ami azonban nem jelenti semmilyen valós minőség felismerését abban, ami iránt ily módon tisztelettel adózunk. A királyokkal térdén állva kell beszélnünk, a hercegek szobájában állva kell maradnunk. Ostobaságra és alantas szellemre vall megszegni e kötelességünket irántuk.

Ami pedig a megbecsülésben megnyilvánuló természetes tiszteletet illeti, ezzel csak a természetes előkelőségeknek tartozunk; másrésztől megvetéssel és ellenszenvvel kell viseltetnünk azon minőségek iránt, amelyek ellentétesek a természetes előkelőségekkel. Pusztán azért, mert ön herceg, nem kell megbecsülnöm, de megfelelően kell köszöntenem önt. Ha ön, miközben herceg, belsőleg is nemes ember (*honnête homme*), meg fogom adni azt, ami önnek jár mind az egyik, mind a másik minősége szerint. Nem tagadnám meg öntől sem azokat a ceremóniákat, amelyeket hercegi származása szerint érdemel, sem azt a megbecsülést, amely a belső nemessége folytán jár önnek. Ám ha hercegi rangjához nem társulna belső nemesség, akkor is megadnám önnek az igazságos tiszteletet; hiszen miközben teljesíteném ön iránt mindazokat a külső kötelességeimet, amelyeket az emberek rendelkezései az ön születéséhez kapcsoltak, oly belső megvetést éreznék ön iránt, amit lelkének alantassága megérdemel.

Ebben áll tehát e kötelességek igazságossága. Az igazságtalanság pedig abban, ha a természetes tiszteletet az intézményes előkelőségekhez kötjük, vagy ha intézményes tiszteletet követelünk meg a természetes előkelőségek iránt. N. úr kiválóbb mértantudós nálam, és ebbéli minősége folytán nem hajlandó előre engedni engem az ajtóban. Azt válaszolom erre, hogy mindent összezavar. A mértan egy természetes előkelőség, és ezért a megbecsülésben élvez elsőbbséget, miközben az emberek semmiféle külsődleges elsőbbséget nem társítottak hozzá. Eléje vágok hát az ajtóban, és többre becsülöm magamnál mértantudósként. Hasonlóképpen, ha ön herceg és nemes, és nem elégedne meg azzal, hogy fedetlen fővel állok ön előtt, hanem ezen túl azt akarná, hogy becsüljem is önt, arra kérném, mutassa meg azokat a jellemvonásait, amelyek alapján kiérdemli megbecsülésemet. Ha megteszi, akkor elnyeri a megbecsülésemet, és nem tagadhatnám meg igazságos módon öntől, ha azonban nem tenné, akkor igazságtalan lenne az ön részéről megbecsülést követelni, és bizonyára nem is sikerülne elérnie, legyen akár a világ legnagyobb hercege.

### Harmadik beszéd

Fel szeretném tární, Uram, az ön valódi állapotát, mert ez az, amit az önhöz hasonló emberek a legkevésbé ismernek. Ön szerint mit jelent nagy úrnak lenni?

